

การแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

Mak Yong Performance in Southern Border Provinces

สุขสันต์ สุกุลสวน*

Suksun Sakunsuan

เรวดี อึ้งโพธิ์

Rewadee Uengpho

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University

*jay_suksan1801@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากนักแสดงมะโย่งที่เป็นที่รู้จักในพื้นที่ จำนวน 6 ราย และใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นหลักในการทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า การแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีการแสดงอยู่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีจำนวนคณะมะโย่งอยู่ทั้งหมด 4 คณะที่ยังทำการแสดงอยู่ การแสดงปัจจุบันแยกออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่ 1) การแสดงเพื่อความบันเทิงในงานรื่นเริงต่างๆ 2) การแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับพื้นที่การแสดงมะโย่ง การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ การพูดถึงในเรื่องของหลักศาสนาทำให้เกิดข้อจำกัดต่างๆ ขึ้น ส่งผลให้การแสดงมะโย่งค่อยๆ ลดลง อีกทั้งการเข้ามาของสังคมสมัยใหม่ทำให้คนมีทางเลือกหลากหลายที่จะหาความสุขให้ตัวเอง ทำให้ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ขาดการสนับสนุน ขาดผู้ชม นอกจากนี้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความไม่สงบ ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ : มะโย่ง จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The current research was aimed at exploring the situation and context of Mak Yong performance in the areas of southern border provinces of Thailand. This qualitative research investigated the 6 popular Mak Yong performers in the areas. A semi-structured interview form was used as a tool to conduct phenomenological research seeking to understand the situation that occurred. The results suggested that Mak Yong performance in these southern border provinces currently remains in Pattani, Yala, and Narathiwat provinces. Four ensembles were found to continue their performance. Today, the performance is of 2 types, namely: 1) performance for entertainment in festive events; and 2) performance for ritual events.

The phenomenon happened in the areas of Mak Yong performance, the approach of globalization trend, and the address of religious principles gave rise to limitations that resulted in the gradual decline of Mak Yong performance. As modern society offered people's diverse choices for their pleasure, traditional arts and cultures became deprived of support and audiences. Moreover, violence and insurgency also impacted the change in people's way of life in these areas.

Keywords : Mak Yong, southern border provinces

บทนำ

สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ดำรงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นจนเป็นที่รับรู้ทั่วไป โดยเฉพาะอุปนิสัยใจคอและบุคลิกภาพของคนใต้ที่มีผู้ประมวลไว้ว่าคนใต้เป็นคนพูดจาตอบโต้ ตรงไปตรงมา โผงผาง ไม่ถนอมน้ำใจหรือรักษามารยาทในการพูดกับคู่สนทนา เจรจาโต้ตอบเฉียบแหลมไม่ยอมรับอะไรง่ายๆ ชอบแสดงตนว่าเป็นคนกว้างขวาง กล้าได้กล้าเสีย รักศักดิ์ศรีและพิทักษ์พวกพ้องเครือญาติ ชอบทำตัวเป็นหัวเรือใหญ่หรือเป็นนักเลง คำนึงถึงประโยชน์เฉพาะหน้าและเอาตัวรอด รักสนุก ชอบรวมกลุ่ม ผูกพันกับตัวบุคคล รักและผูกพันกับถิ่นกำเนิด (Srisak Wallipodom, 1995) ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ทั้งในอดีตและปัจจุบันล้วนเป็นสิ่งยืนยันให้เห็นถึงคตินิยมของคนใต้ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะคตินิยมเกี่ยวกับการต่อต้านอำนาจรัฐและคตินิยมความเป็นคนนักเลงที่ได้รับการสั่งสม สืบทอดมายาวนานหลายชั่วอายุคน

ปัจจุบันพลังและศักยภาพเหล่านั้นกำลังจะค่อยๆ เสื่อมคลายและสลายเรื่อยมานับตั้งแต่การเกิดกระแสแนวคิดในการพัฒนารูปแบบใหม่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและยังให้ความสำคัญของเศรษฐกิจจากจนเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหากำไรและกระบวนการที่พยายามทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นถูกละเลย โดยละทิ้งการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางความคิด การกระทำ การตัดสินใจที่สามารถแสดงออกได้ในฐานะพลเมืองหรือสมาชิก (Parichart Walaisatean, 1989)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ฯลฯ เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนัก มีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทย ทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นไทย (Surachet Wechpituk, 1989)

ในปัจจุบันมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่บ่อย เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด รวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิตที่ดีงาม ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมได้มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา หากมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลายกันในพื้นที่ไม่ได้รับการสืบสานและอนุรักษ์ฟื้นฟู รวมถึงการพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคมและจิตใจ ทำให้คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมลดน้อยไปจนแทบจะสูญหาย วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมองค์ความรู้ในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ในแต่ละพื้นที่มีภูมิปัญญาหลากหลายควรที่จะได้รับการถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลังสืบไป การอนุรักษ์เป็นหนทางหนึ่งที่ยั่งยืนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนให้ดำรงอยู่ในท้องถิ่น (Chatthip Natsupha, 1991)

การแสดงมะโย่งเป็นศิลปะการแสดงละครที่ถูกถ่ายทอดมาอย่างยาวนานและมีพัฒนาการจนถึงปัจจุบันโดยเริ่มแรกมีขึ้นในวังในเมืองปัตตานีเมื่อประมาณ 400 ปีมาแล้ว จากนั้นได้แพร่หลายไปทางกลันตัน ซึ่งคำว่า “มะโย่ง” ยังไม่มีใครทราบความหมายทางภาษาหรือรากคำที่แน่ชัด บางคนสันนิษฐานมาจากคำว่า “ม๊ะฮียัง” (Mak-Hiang) แปลว่าเจ้าแม่โพสพ เนื่องจากเมื่อครั้งอดีตการแสดงมะโย่งเกิดขึ้นหลังจากการทำขวัญข้าวในนาของชาวมลายูสมัยนั้นซึ่งมีหมอผีเป็นผู้ทรงวิญญานเจ้าแม่เพื่อขอความสวัสดีมงคลมาสู่ชาวบ้าน ขณะเดียวกันมีการร้องรำบวงสรวง ภายหลังกลายเป็นละครประเภทหนึ่งได้รับการสืบทอดมา (Pornthep Boonchanpet, 2001)

ในอดีตการแสดงมะโย่งจะมีลักษณะคล้ายละครในสมัยอยุธยา ซึ่งเริ่มต้นจากในวังลักษณะการแสดงคล้ายๆ นาฏศิลป์ชวา ผู้แสดงแต่งกายแปลกและน่าดูมาก ส่วนใหญ่จะจัดแสดงในงานเพื่อให้อาคันตุกะได้ชื่นชมภายในโรงหรือเวทีแสดง สมัยโบราณมะโย่งเป็นที่นิยมในชนชั้นสูงของมลายูการแสดงครั้งหนึ่งๆ ใช้เวลาระหว่าง 4-7 คืน จัดแสดงภายในวังหรือบ้านขุนนางโดยเฉพาะห้องโถงปกติโรงแสดงมะโย่งจะมีชื่อเรียกว่าปากง (Pagong) โดยปลูกกลางลานอย่างง่าย ไม่ยกพื้นแต่อย่างใดผู้แสดงนั่งบนเสื่อ ถ้าเป็นที่นั่งเปาะโย่งหรือมะโย่งเรียกว่าบาล (Balai) สมัยโบราณมักมีมะโย่งแข่งประชันกันปีละครั้ง โดยที่มักคิดว่าฝ่ายชนะต้องร้องและรำยอดเยี่ยมและตกลงใจเส้นได้ถึงใจ คณะมะโย่งที่ชนะเลิศจะได้สมญาว่า “มะโย่งรายา” คือมะโย่งอยู่ในความอุปถัมภ์ของเจ้าเมือง (Praphon Ruengnarong, 1976) ซึ่งศิลปะการแสดงดังกล่าวถูกถ่ายทอดมายังรุ่นสู่รุ่นและได้ถูกเผยแพร่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่ในปัจจุบันกลับเริ่มลดลงตามกระแสการเข้ามาของค่านิยมสมัยใหม่การแสดงเหล่านี้จึงเริ่มลดลงไปตามลำดับ

จากการรวบรวมในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งในการศึกษาเรื่องมะโย่งซึ่งอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม และชุมชนท้องถิ่นของมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้และในบริบทพื้นที่ที่ใกล้เคียง การเลือกบริบทพื้นที่เฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังคงดำรงและรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านมะโย่งของ

มุสลิมที่ยังหลงเหลือและเป็นพื้นที่ต้นกำเนิดของการแสดงมะโย่ง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อยังคงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของภาคใต้และชาวมลายู (Pattani Culture, 2008) สิ่งสำคัญที่สุดที่จะส่งผลให้ศิลปวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน พัฒนาหรือต่อยอดก้าวหน้าต่อไป คือ การที่บุคลากรซึ่งในที่นี้หมายถึงคนในชุมชนมีความต้องการแท้จริงภายในจิตใจที่จะสืบทอดและอนุรักษ์ วัฒนธรรมไว้ให้รุ่นลูกหลานสืบทอดต่อไป เนื่องจากวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเกิดขึ้น จากการที่มนุษย์ดิ้นรนเพื่อแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งกำลังถูกละเลยภายใต้การพัฒนากระแสหลักหรือยุคโลกาภิวัตน์ (Nithet Thinnakul, 2008)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์และบริบทการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเลือกศึกษาจากนักแสดงมะโย่งที่เป็นที่รู้จักในพื้นที่เป็นหลัก เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทการแสดงมะโย่งที่อยู่ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อมิให้วัฒนธรรมเหล่านี้สูญหายไปและสามารถดำรงอยู่คู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นและสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสถานการณ์และบริบทการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาคำตอบของปัญหาการวิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับนักแสดงมะโย่ง ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนา จำนวนทั้งสิ้น 6 ราย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังคงดำรงและรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านการแสดงมะโย่งของชาวมลายูที่ยังหลงเหลือและเป็นพื้นที่ต้นกำเนิดของการแสดงมะโย่ง

ประชากรเป้าหมาย ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรองสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลสถานการณ์และบริบทการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักในจำนวนนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาจากการเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องของการแสดงมะโย่ง บริบทของพื้นที่ เป็นผู้ที่มีความสนใจให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และอนุญาตให้ผู้วิจัยเปิดเผยข้อมูลแล้วเท่านั้นซึ่งได้แก่ นักแสดงมะโย่งที่ยังคงมีคณะกรรมการแสดงอยู่ จำนวนทั้งสิ้น 4 ราย และผู้ให้ข้อมูลรอง ผู้วิจัยได้พิจารณาจากการเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องของบริบทพื้นที่ หลักศาสนา และข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งได้แก่ ผู้นำชุมชนจำนวน 1 ราย และผู้นำศาสนา จำนวน 1 ราย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยศึกษาจากข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่และความเป็นมาของการแสดงมะโย่ง การตรวจเอกสารจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสรุปเป็นประเด็นหลักในแบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตของเนื้อหาของการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด โดยมีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์คือ สถานการณ์ และบริบทของการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน

อุปกรณ์ภาคสนาม ประกอบด้วยสมุด ปากกา เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เพื่อใช้บันทึกข้อมูลภาคสนามในขั้นตอนการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกต่อการนำไปวิเคราะห์เรียบเรียงในงานวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีวิธีการดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเรื่องของประวัติศาสตร์ของประเทศไทยตอนล่าง ซึ่งได้แก่อาณาจักรปัตตานีเพื่อหาข้อมูลข้อเท็จจริงของการเกิดวัฒนธรรมต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศาสนา การรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ความเชื่อจากทั้ง พุทธ พราหมณ์ ฮินดู และอิสลาม และศึกษามาจนถึงช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงระบบวัฒนธรรมเดิมมาเป็นพื้นที่อิสลามสมัยใหม่

2. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลของการแสดงมะโย่ง ข้อมูลของประวัติศาสตร์สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อมูลของวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้จากเอกสารต่างๆ อาทิ บทความวิชาการ บทความวิจัย งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3. ผู้วิจัยเลือกศึกษาการแสดงมะโย่งที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

4. ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขต และเตรียมเครื่องมือที่เหมาะสมในการวิจัย แล้ววางแผนการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่อิมตัว

5. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบในการวิจัย เพื่อเตรียมผลของการวิจัยในการเผยแพร่ในเกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

6. ผู้วิจัยกำหนดทิศทางการศึกษาวิจัยในด้านการสถานการณ์ของการแสดงมะโย่งในปัจจุบันเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้อย่างยั่งยืนสืบไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูล แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมมาทำการวิเคราะห์ โดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ นำข้อมูลมาแยกประเด็นเป็นหมวดหมู่ประเด็นทางสังคม และวิเคราะห์ข้อมูลผนวกกับคำสัมภาษณ์ สำหรับการวิเคราะห์นั้นผู้วิจัยเลือกวิธีการแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

2. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจึงนำข้อมูลที่มีความหลากหลายและเป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ รวบรวมเอกสาร สังเกตและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มีความแตกต่างกันทั้งในส่วนของด้านเวลา สถานที่ และบุคคล โดยการที่ผู้วิจัยมีการซักถามประเด็นเดียวกันกับผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนหรือในคำถามเดียวกันกับคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลด้านบุคคล การตรวจสอบด้านเวลาคือ นำคำถามเดียวกันที่เคยสัมภาษณ์บุคคลเดิม และเมื่อเวลาผ่านไปได้ไปถามคำถามเดิมกับบุคคลเดิม ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่าคำตอบที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่ ส่วนการตรวจสอบด้านพื้นที่ผู้วิจัยได้ถามคำถามเดียวกันกับคนเดียวกันแต่ต่างพื้นที่กัน คำตอบที่ได้จะเหมือนเดิมหรือเปลี่ยนไปหากคำถามเปลี่ยนไปผู้วิจัยก็จะทำการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งอื่น โดยการตรวจสอบข้อมูลด้านบุคคลคือถามคำถามเดียวกันกับบุคคลที่แตกต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอในส่วนนี้เป็นผลการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์และบริบทการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยแยกเป็นหัวข้อต่อไปนี้

การแสดงมะโย่งในอดีต

กล่าวกันว่า มะโย่งหรือมะเอย่ง คือศิลปะการแสดงทำนองเดียวกับมโนห์รา เป็นการแสดงที่เกิดขึ้นหลังจากการทำขบวนการในนาของชาวมลายู ซึ่งมีหมอผีเป็นผู้ทรงวิญญานเจ้าแม่เพื่อขอความสวัสดิ์มงคลมาสู่ชาวบ้าน ขณะเดียวกันมีการร้องรำวงสรวง ภายหลังกลายเป็นละครประเภทหนึ่งได้มีการสืบทอดมา (Ariya Limkarnjanaphong, 2000)

เมื่อไม่ต่ำกว่า 400 ปีมาแล้วมีหลักฐานปรากฏว่าการแสดงประเภทนี้เคยแสดงในวังรายาปัตตานี โดยใช้ผู้หญิงแสดงยกเว้นตัวตลกชาย Mubin Sheppard เขียนไว้ในหนังสือทามันอินทรา ตอนหนึ่งว่า เมื่อปี พ.ศ. 2155 ชาวยุโรปชื่อ Peter Flores ได้รับเชิญจากนางพญาตานีหรือรายาปัตตานีให้ไปเป็นเกียรติในงานเลี้ยงต้อนรับสุลต่านรัฐปาหังงานดังกล่าวนี้ปีเตอร์เล่าว่า มีการแสดงอย่างหนึ่ง ผู้แสดงเป็นผู้หญิงแต่งกายแปลกและน่าดูมาก ลักษณะการแสดงคล้ายนาฏศิลป์ชวา เป็นการแสดงเพื่อต้อนรับอาคันตุกะหรือแขกผู้มาเยือน (Praphon Ruangnarong, 1976)

จากข้อความข้างต้นเห็นว่า มะโย่งเป็นการแสดงที่ได้รับความนิยมโดยเริ่มจากการแสดงในพิธีกรรมของชาวบ้านที่ผูกกับวิถีการทำมาหากิน และมีการพัฒนาให้มีความวิจิตรงดงามไม่ต่ำกว่า 400 ปีที่ผ่านมา มะโย่งกลายเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงที่ใช้ในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง มะโย่งกลายเป็นศิลปะที่เป็นตัวแทนแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม เป็นวัฒนธรรมเอกลักษณ์ผ่านทางรูปแบบการแสดงทั้งเนื้อเรื่อง การแต่งกาย และเครื่องดนตรี

การแสดงมะโย่งในปัจจุบัน

การแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีการแสดงอยู่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส จึงมีจำนวนคณะมะโย่งทั้งหมด 4 คณะที่ยังทำการแสดงอยู่ การแสดงปัจจุบันจะแยกออกเป็น 2 ลักษณะได้แก่

1. การแสดงเพื่อความบันเทิง เป็นการแสดงในงานรื่นเริงหรืองานพิธีสำคัญๆ เช่น งานพิธีสู่นัดของอิสลาม งานจัดแสดงวัฒนธรรม งานแสดงต้อนรับ เป็นต้น
2. การแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรม เป็นการแสดงในด้านพิธีกรรมความเชื่อ เช่น การแก้บน การรักษาโรค การบูชาบรรพบุรุษ เป็นต้น

มะโย่งหรือมะเอย่งได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมปี พ.ศ. 2555 สาขาการแสดง ประเภทศิลปะการแสดง จากข้อมูลเอกสารดังกล่าว การแสดงพื้นบ้านนี้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในการแก้บน สะเดาะเคราะห์ บำบัดโรค และให้ความบันเทิง เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมในแถบจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส รวมทั้งพื้นที่บางส่วนของรัฐกลันตัน ปาหัง ตรังกานู และไทรบุรี ในประเทศมาเลเซีย

รูปแบบของการแสดงมะโย่งในปัจจุบันยังคงรูปแบบเดิม จำนวนนักแสดงเท่าเดิม จำนวนเครื่องดนตรีเท่าเดิม แต่วัตถุประสงค์ในการแสดงปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และบริบททางสังคม

ข้อจำกัดของการแสดงมะโย่งในปัจจุบัน

การแสดงมะโย่งในอดีตเป็นที่นิยมมากของชาวไทยมลายูในสมัยนั้นและสามารถแสดงได้ทุกโอกาส เช่น การแสดงบวงสรวงพิธีทำขวัญข้าว การแสดงเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานเทศกาลประจำปี งานมงคลสมรส งานเข้าสู่นัดในบางโอกาส ใช้แสดงเพื่อแก้บนหรือเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้กับเจ้าภาพหรือผู้ป่วยก็ได้

ปัจจุบันด้วยบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป ข้อจำกัดของการแสดงมะโย่งก็เริ่มมีมากขึ้นมาหลายอย่าง ส่งผลให้การแสดงมะโย่งลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว และในส่วนที่ยังมีอยู่ก็มีความยากลำบากที่จะจัดแสดงขึ้น เหตุผลสำคัญที่เห็นได้ชัดคือ การเข้ามาของหลักศาสนาอิสลามใหม่ ซึ่งพื้นที่ที่มีการแสดงมะโย่งในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญของชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ (Somsak Srisantisuk, 1994) มะโย่งเกิดขึ้นในสมัยที่ยังเป็นมลายู มีความหลากหลายทางศาสนาและพิธีกรรมความเชื่อ แต่ปัจจุบันการนำหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามเข้ามาใช้อย่างเคร่งครัด ทำให้รูปแบบการแสดงขัดกับหลักปฏิบัติของศาสนาอย่างชัดเจน เช่น ศาสนาอิสลามห้ามมิให้มีการบันเทิง การร่ายรำ และพิธีกรรมความเชื่อของหมอผี ทำให้ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการคงอยู่ของศิลปะการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดอื่นๆ ที่เกิดมาในยุคปัจจุบันซึ่งได้แก่

1. การแสดงมะโย่งใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเพียงภาษาเดียวทำให้โอกาสในการแสดง การเข้าถึง การต่อยอด และการสืบทอดมะโย่งจึงเกิดขึ้นอย่างจำกัดอยู่เฉพาะด้วยข้อจำกัดทางภาษา
2. คณะมะโย่งขาดการพัฒนาารูปแบบการแสดงทั้งเนื้อเรื่องการขับร้อง การแต่งกาย ฯลฯ ยังคงรูปแบบเดิม ทำให้ไม่เกิดความดึงดูดและน่าสนใจโดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่
3. ในสังคมมีสื่อรูปแบบใหม่ เช่น วงดนตรี ภาพยนตร์ ละครตลก หรือแม้แต่หนังตะลุง มโนราห์ ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นเมือง ต่างก็เป็นคู่แข่งหรือเป็นสื่อบันเทิงทางเลือกที่มาแย่งโอกาสในการแสดงของมะโย่ง
4. ศิลปินมะโย่งขาดการสืบสานและถ่ายทอด ทำให้ไม่มีศิลปินรุ่นใหม่เข้ามาแทนที่ศิลปินรุ่นเก่า ซึ่งชราภาพลงทุกวัน ผู้เล่นมะโย่งจึงลดน้อยลงตามลำดับ
5. ศิลปินมะโย่งผู้ชายซึ่งออกเผยแพร่ศาสนาส่วนใหญ่จะไม่กลับมาเป็นศิลปิน เพราะหลักศาสนาไม่ส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมมีกิจกรรมด้านบันเทิงอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ศิลปินมะโย่งของชาวไทยมุสลิมต้องหมดไปจากสังคมอย่างรวดเร็ว
6. ปัจจุบันผู้แสดงมีแนวโน้มจะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้นเพื่อจะไม่ขัดกับหลักศาสนา และเมื่อเชื่อมโยงกับเงื่อนไขข้อ 5 ทำให้จำนวนนักแสดงหรือผู้ที่จะมาสืบทอดมะโย่งมีอยู่ในปริมาณที่ไม่มากนัก

การใช้คำราชาศัพท์ชั้นสูงขาดการพัฒนาารูปแบบการแสดง ขาดการสืบสานและถ่ายทอด การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การพูดถึงในเรื่องของหลักศาสนา เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้การแสดงมะโย่งค่อยๆ ลดลงและอาจจะถึงวันที่หมดไปในที่สุด (Watee Trabsin, 2005) แนวทางแก้ไขจึงควรสนับสนุน ด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจกัน โดยการจัดระบบการศึกษาของกระทรวงศึกษาอย่างเหมาะสม

การแสดงมะโย่งที่ยังมีอยู่ในปัจจุบันนี้สามารถจัดการแสดงขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการว่าจ้าง และทางผู้ว่าจ้างจะต้องมีการขออนุญาตหรือปรึกษากับทางผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนให้แล้วเสร็จก่อนมีการทำการแสดงเพราะการแสดงมะโย่งยังเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับหลักศาสนา แต่ยังคงมีการแสดงเกิดขึ้นตามสถานที่ต่างๆอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้มะโย่งยังคงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้

ปัจจุบันแม้ว่ากระบวนการสืบสานและถ่ายทอดจะลดน้อยลงและมีจำนวนคณะไม่มากนัก อย่างคำบอกเล่าของสมาน โตซอมิ ประธานศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชย์ พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านกือเม็ง จังหวัดยะลา ที่ว่าปัจจุบันคณะกรรมการแสดงมะโย่งลดน้อยลงเหลือเพียงแค่ 4 คณะ ทั้งยังไร้ผู้สืบสานจึงสนใจที่จะอนุรักษ์การแสดงนี้โดยมีการรวบรวมक्रमะโย่งจากคณะต่างๆ มาไว้ที่ศูนย์เรียนรู้อำเภอรามัญ เพื่อที่มุ่งหวังถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง แต่ก็ยังพบว่าไม่มีผู้สนใจมาเรียน มีความเป็นห่วงว่าศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมนี้อีกไม่นานจะสูญหายไปจากชาวไทยมุสลิมชายแดนใต้

การสะท้อนสังคมผ่านมะโย่ง

1. การแสดงมะโย่งในบริบทเดิม มะโย่งพัฒนามาจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติหรือผี แต่เดิมแสดงโดยใช้ผู้หญิงเท่านั้น เป็นการแสดงทางพิธีกรรมที่มีความซับซ้อนมากกว่าแค่เพื่อความบันเทิง ผสมผสานระหว่างการทรงเจ้าเข้าผี การเลี้ยงผี และการรำยาสะทอนให้เห็นในเรื่องของมะโย่งที่มีประเด็นหลักเกี่ยวกับเวทมนต์ และมีเป้าหมายดั้งเดิมเพื่อทำหน้าที่เป็นเครื่องเชื่อมโย่งยังโลกของวิญญาณหรือที่สิ่งสถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติ

พื้นฐานการแสดงการเล่นในวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่มาจากพิธีกรรมสื่อสารถึงผี เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ ความสงบร่มเย็น ความอยู่รอดปลอดภัยไร้โรคหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่คนคิดว่าผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติมีอำนาจควบคุมให้ดีร้าย แล้วค่อยๆ ซับซ้อนขึ้นตามสังคมและศาสนาใหม่ จนมีระเบียบแบบแผนเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิงไปด้วยอย่างหนึ่ง แต่ยังมีบทบาทของความศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนอยู่ในประเพณีพิธีกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่นเช่นเดียวกับมะโย่ง การแสดงซึ่งแพร่หลายในบริเวณคาบสมุทรมาลายูที่ผู้คนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมจึงอาจขัดกับหลักศาสนาอิสลามเพราะอิงกับศาสนาผีที่มีมาอยู่ก่อนนานแล้วของผู้คนในท้องถิ่น (Praphon Ruangnarong, 1976)

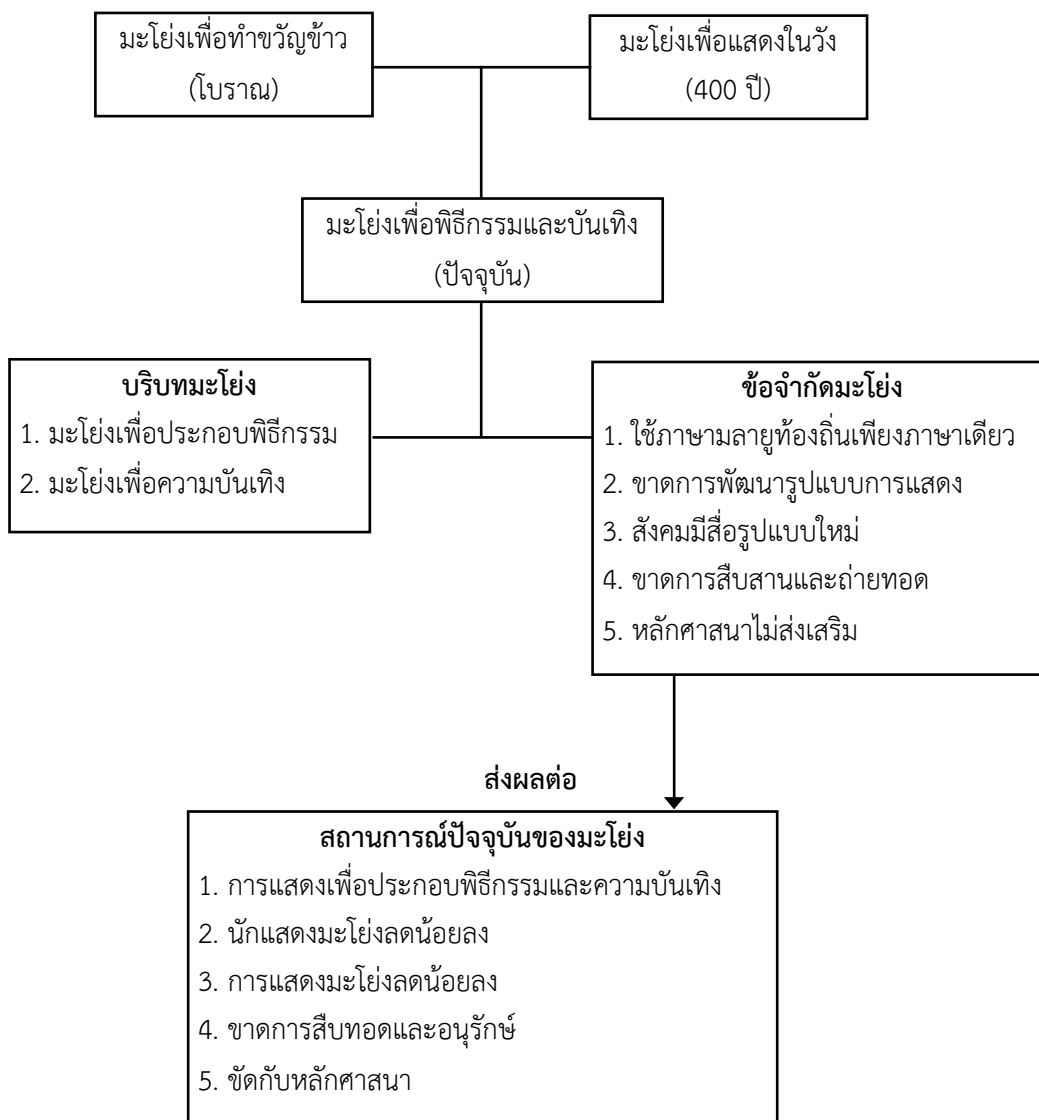
2. การแสดงมะโย่งในบริบทใหม่ ปัจจุบันการเล่นมะโย่งไม่ได้มีความหมายแค่เพียงเป็นสิ่งบันเทิงหย่อนใจของคนในสังคมเท่านั้น แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของ บอกถึงความเจริญในด้านความคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรม โดยการใช้ศิลปะเป็นสื่อนำเสนอ การแสดงมะโย่งไม่ได้เป็นแต่เพียงแหล่งการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชน แต่ยังเป็นแหล่งศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง

การเข้ามาของสังคมสมัยใหม่ทำให้คนมีทางเลือกหลากหลายที่จะหาความสุขให้ตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้า ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทำให้ศิลปะวัฒนธรรมดั้งเดิม ขาดการสนับสนุน ขาดผู้ชม อีกทั้งปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความไม่สงบส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป การที่จะใช้เวลาว่างในทางบันเทิงกลับลดน้อยลง เนื่องจากรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยและยังมีในเรื่องของหลักศาสนาที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการแสดงมะโย่งในปัจจุบัน เนื่องจากการแสดงมะโย่งเป็นการรำยา

ของนักแสดงที่เป็นผู้หญิงและยังมีในส่วนของพิธีกรรมความเชื่อ จนทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากในเรื่องของการกระทำที่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม ที่ผ่านมาทางประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซียได้ติดต่อให้ไปถ่ายทอดความรู้ให้กับคณะกรรมการแสดงใน 2 ประเทศดังกล่าวด้วย ทว่าน่าเสียดายที่ประเทศไทยกลับไม่เห็นความสำคัญจึงอยากให้ภาครัฐลงมาช่วยดูแลและสืบสานศิลปะการแสดงแขนงนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการศึกษาสถานการณ์และบริบทของการแสดงมะโย่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะการดำรงอยู่ของการแสดงมะโย่งในปัจจุบัน ทั้งในด้านพื้นที่การแสดง นักแสดง รูปแบบการแสดง การพยายามต่อสู้ต่อรองของคนกลุ่มหนึ่งถึงบริบทของมะโย่งเพื่อให้ยังคงมีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของคน การที่มีพิธีกรรมความเชื่อเพื่อเป็นที่พึ่งสุดท้ายของการรักษาโรคหรือสื่อสารกับวิญญาณบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันกลับพบว่าข้อจำกัดต่างๆ ที่ส่งผลต่อการแสดง

กลับยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ปัจจุบันถึงแม้การแสดงมะโย่งยังคงมีอยู่ รูปแบบการแสดง องค์ประกอบ และบริบทของการแสดงมะโย่งกลับไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเลย แต่จำนวนนักแสดง คณะการแสดง และการจัดแสดงกลับลดลง ซึ่งหมายความว่า เป็นการนับถอยหลังการดับสูญไปของการแสดงมะโย่งหรือ อาจยังคงหลงเหลืออยู่กับกลุ่มคนแค่บางกลุ่มที่ยังคงศรัทธาและเข้าใจถึงแก่นแท้ของความสำเร็จในการแสดงมะโย่ง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ของนักปรัชญาชื่อ Edmund Husserl โดยมีนักปรัชญาอีกคนหนึ่งคือ Alfred Schütz เป็นผู้ถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่ง ซึ่งตามแนวความคิดของพวกเขาก็ปรากฏการณ์นิยมนั้นกล่าวว่า มนุษย์จะเป็นผู้สร้างบริบทหรือสภาวะการณ์ขึ้น โดยที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะการณ์หรือระเบียบสังคมเมื่อเป็นดั่งนั้น มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างสังคมขึ้น แล้วกำหนดความหมายของสิ่งต่างๆ ในสังคมนั้นตามที่ตนเห็นสมควร (Social Order) ขึ้นได้อย่างไร นักปรากฏการณ์นิยมเน้นการศึกษากระบวนการเหล่านี้ ภายหลังจากในสังคมหรือจากความรู้สึกนึกคิด ของสมาชิกสังคมที่ศึกษานั้น ส่วนใหญ่มักจะอาศัยเทคนิคการให้สมาชิกได้หยุดดำเนินชีวิตตามปกติชั่วคราวแล้วให้คิดว่าความจริงนี้ควรเป็นอย่างไร และในส่วนของการข้อจำกัดต่างๆ ที่ส่งผลต่อการแสดงมะโย่ง ที่เกิดขึ้นยังสอดคล้องกับบทความวิจัยของ Watee Thabsin (2005) เรื่องมะโย่งในสถานการณ์ที่กำลังจะดับสูญ ซึ่งได้พยากรณ์อนาคตของการแสดงมะโย่งไว้เมื่อปี พ.ศ. 2548 ว่าจะถึงวันดับสูญไปหากยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนตัวตนของมะโย่ง อดีตที่ผ่านมามะโย่งเป็นการแสดงที่ให้ความบันเทิงแก่ พี่น้องชาวไทยมุสลิม และในบางโอกาสก็ใช้การแสดงมะโย่งเพื่อแก้บนหรือสะเดาะเคราะห์ตามความเชื่อ ของคนในชุมชนแต่ในยุคปัจจุบันการแสดงมะโย่งกลับเลือนหายไปจากสังคมอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจาก ข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้น จนปรากฏให้เห็นถึงการมองข้ามความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและแนวคิดทำให้การแสดงมะโย่งกลับกลายเป็นอื่น และไม่ได้ได้รับการรักษาไว้ทำให้เป็นการนับ ถอยหลังวันดับสูญไปของการแสดงประเภทนี้ ถึงแม้ว่าจะมีคนบางกลุ่มที่พยายามหาแนวทางอนุรักษ์ แต่ก็ยังไม่รู้ซึ่งความเป็นไปได้ อาจจะเรียกมะโย่งในปัจจุบันว่าอยู่ในช่วงประคับประคองเพื่อยังมีให้เห็นอยู่บ้าง หรือจะมีประโยชน์กับคนแค่กลุ่มน้อยๆ ที่ยังเชื่อและศรัทธาในพิธีกรรมของการแสดงมะโย่ง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อหาวิธีการดำรงรักษาหรือจัดการบริบท พื้นที่ และกลุ่มคน ที่ยังคงเห็นความสำคัญของการแสดงมะโย่งให้มีพื้นที่ในสังคมอย่างเหมาะสม การนำบริบทความสำคัญ ของมะโย่งที่มีต่อสังคมมาประยุกต์เพื่อสร้างความสันติหรืออัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัยในอนาคตต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด พื้นฟู การแสดงมะโย่งให้คงอยู่กับสังคม เพื่อรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและเห็นคุณค่า
2. ควรมีการจัดการความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำศาสนา นักแสดงมะโย่ง และหน่วยงาน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาหนทางการจัดการแสดงอย่างเหมาะสม

References

- Ariya Limkarnjanaphong. (2000). **Makyong Performance of Seri Patani Troupe**. Master's Thesis. Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University.
- Chatthip Natsupha. (1991). **Thailand Culture with Social Change**. Bangkok: Chula Press.
- Nithet Thinnakul. (2008). **Social and Cultural Changes**. Bangkok: Active Print Press.
- Parichart Walaisatean. (1989). **Literature, Teaching Empowerment and Community**. Bangkok Press.
- Pattani Culture. (2008). **The Participation of the Community and Culture Network in Cultural Management: The Case Study of Mak Yong Show, Muaug District, Pattani Province**. Pattani.
- Pornthep Boonchanpet. (2001). **Study of Folk Dance of Thai Muslims in the Southern Border Province**. Master's Thesis. Faculty of Arts, Graduate School, Taksin University.
- Praphon Ruengnarong. (1976). **Mak Yong: The Cultural of Activities of Muslims**. Retrieved from <http://download.clib.psu.ac.thayong1.html>
- Somsak Srisontisuk. (1994). **Community Sociology: Principles of Study, Analysis and Community Practice**. Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University.
- Srisak Wallipodom. (1995). **An Analysis to Adjust Thailand Society**. Bangkok: Ming Mueng Press.
- Surachet Wechpituk. (1989). **Culture with Enhancing Social in Thailand**. Bangkok: the Office of the National Culture Press.
- Watee Thabsin. (2005). Mak Yong in an Impending Situation. *Rusamilae Journal*, 26(1), 36–39.